

բաւ տեսանք Մէրսոնան, Պէքերան եւ Պուզան գիւղերն. ասկէ վերջը գեղէ մը քովէն՝ որուն տեսնելը մտքէս ելած է, ի՞նչմէր Եփրատայ խորանկ անկողնին:

Նաեւ՝ որով դիմաց անցանք, փայտակերտ եւ միանգամայն տձեւ մետուկ մըն էր, իբր 12 մ. երկայն եւ 4 մ. լայն, շատ բարձր եղններով: Առջևէ կողմանէ երկու թիով կ'աշխատին, իսկ ետեւէ կողմը նախնական ղեկ մը դրուած է: Հոսանքի սաստկութեան պատճառաւ ստիպուեցանք բաւական տեղ մը գետին աջ կողմէն գետնդէմը նաւել, որպէս զի կարելի ըլլար շեղ դիրքով թիավարելով ուղած թիւղին հասնել. գետին լայնութիւնն Տոս իբր 300 մ. է: Քառորդէ մը Ալպական-քէյի մօտերն հասանք. հոս գետին եւ լեռան ստորոտին մէջ շատ քիչ հեռաւորութեան կար, նեղ արահետ մը երկուքն իրարմէ կը բաժնէր. սակայն քիչ մ'անդին լեռն դարձեալ գետէն կը հեռանայ: Մեծ ճամբանիս հիւսիսէն բխող կատարի եւ սակաւաշուր քէօ-միւր խանի վրայէն յառաջ տարինք: Ժամը 8 1/2 ին քէօմիւր-խանի ընդարձակ ինջեանին մէջ հանգիստ առինք:

Եփրատն հոս դէպ ի հարաւ-արեւելք մը դառնայ. եւ կ'անցնի նեղ՝ մթին անցքէ վր, որուն աջ կողմէն է Մէշէլը, եւ ձախ կողմէն քէօ-միւր-խանն ու Սարը-մէշէ-տաղ: Արդէն շատ հեռուէն կը լսուի ջրջոյ խուլթերուն եւ վիմուտներուն պատճառաւ հանած մենչիւնը: Իրական դիւթական կաթսայ մըն է, ուր ջուրն ինքնիրեն կ'եռայ:

Ավամայ միտքս կու գայ 1838 թ. քաջարի սուզակը: Աշէլ՝ որ զԱստուած երրորդ անգամ չէ փորձած:

Գ Ր Ա Վ Ա Ն

ՀԱՅԿԱՆԵ ՅԵՐԵՐԻՔԻ ԶԵՄԵՐՈՒՆԵ ՈՐԵՆԵԼԵՆԵ ԼԵՂՈՒՆԻ Ի ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ

Յ Ա Ռ Ա Ջ ԱՐԲ Ա Ն

Ի լոյս ընծայելով ներկայ ցուցակ այն եօթ հաստ ծեփափրնեղին, որոնք գտնուում են Ս. Պետրոսբուրգում Արտալին գործող Նախարարութեան կից՝ Արեւելեան Լեզուների ինստիտուտի գրադարանում, քաղող պարտք ծմ՝ համարում խորին շնորհակալութիւն յայտնել Նոյն հիմնադրութեան կառավարչին՝ արքմապատիւ Մ. Ար. Դամազովին, որի շնորհով գտայ ամէն տեսակ յարմարութիւններ գրադարանում զննողուելիս:

Այս հայերէն գրագիրների փոքրիկ ժողովածուն առաջ սկսեցալստութիւն էր Ռուսաց կոյս Պաւել Սուխոտեւնի գորակափոխ: Զեռագիրների վրայ կայացած է նախնի գրադարանի նշանադրով տոմսակները (տոմսակ Կ. Սուխոտեւնի ցեղային ղըրմով, որի շուրջ տպագրուած է՝ Bibliotheca Suchtelen Asgna Mente) եւ արդի գրադարանի մատանին (պետական ղըրմը, որի տակ կարգադրուում է՝ П: Библиотекa н Ученъ: Отд: Сост: Рязанскъ М: Н: А:): Զեռագիրներից ամէն մէկը, քայք և Աւետարանից (Թիւ 4), պահուում է յատկապէս կազմի ծնով պատրաստուած արդի մէջ, որի թիւղներն վրայ ոսկեայ տառերով գրուած է Շ. Օ. Ռ. Armen. Կ-Ի-Լ (Հասանք փակագծի մէջ ընդհանուր կերպով եւ ներքին աշորոշ նշանակում) Բ-Լ-Գ-Լ-Գ-Լ-Գ-Լ:

Հետագայում երկու անգամ նկարագրուած է. նախ մասամբ (Թիւ 1, 2 եւ 3) Մ. Բոսսէից իւր այս յօդուածով՝ Notices des manuscrits arméniens appartenant à la Bibliothèque de l'Institut asiatique établi près le Ministère des affaires étrangères; le 29 septembre 1837 (Bulletin scientifique, S. P. 1838, III, էջ 21—26 եւ 35—41), որ դեռ չէ կողքով իւր նշանակութիւնը. եւ յետոյ մտնողովին՝ Բ. Պատկանանից, որ միայն Նորդոս հասարակուեցաւ այս գրքով՝ Les Manuscrits Arabes, Karchounis, Grecs, Coptes, Éthiopiens, Arméniens, Géorgiens et Bâbys de l'Institut des langues Orientales décrites par MM. D. Gümbuz, V. Rosen, B. Dorn, K. Palkanof, D. Tchoubinof. 2. Fascicule, NN 257—263, էջ 260—266. (ԽԵ. Collections scientifiques de l'Inst. des langues orient. du Ministère des aff. étran. Publiées par ordre et aux frais du département asiatique. VI. 2. Fascicule. S. Pétersbourg 1891).

Մեր ցուցակ կազմեցիք աւելի ընդարձակօրէն՝ համեմատ այն ծրարին, որն վաղուք իրագործուում է՝ «Հանդիսն», չէրքով՝ ծեփագիրների նկարագրելիս:

Ս. Պետրոսբուրգ. Նոյնմը. 20. 1891
Դեկտ. 2.

Ն. ՄԱՌ

1.

Ս. ԽՈՐԷՆԱՅԻ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ
Cod. Arm. III. 5. 1. — ՌՔԻԵ (= 1698):

ԹՈՒՂԹԸ 1+218: — ՄԾԺՈՒԹԻՒՆ 18, 9X12, 4սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 12, 8X8, 3սմ.: — ՏՈՒՂԸ 23: — ՆԻՒԹ. ԹՈՒՂԸ հաստ, արհնդ եւ ողորկեալ: — ՎԱՋՄ փայտակազմ (մէկ կողքն առանց փայտի) կաշեպատ. Թիթեղեղները կարմիր ներկուած (նեղիկ տեղ տեղ պահուած): — ՀԱՄԳԱՄԱՆՔ տառերը տեղ տեղ մաշուած են. մասնաւոր 212 Թիթեղ յետոյ եւ Թիթեղի վերին ծայրերը փտած, քայք ընդհանրապէս լաւ եւ մաքուր: — ԳԻՐ բոլորգի մաքուր, մծծութիւն միշտ: — ՎԵՐՆԱՅԻՐՈՒՆ եւ գլուխների սկզբի կարմրագիր. իսկ առաջին տառերը զարդագիր. վերագրի հիմաց ներքին կան լուսանցազարդեր: — ԽՈՐՈՒՆ Թ. 3ա, 64ա եւ 144ա: — ԴԱՏԱՄԳ սկզբից ամէկ Թուղթ՝ զարդապատ յիշատակագրութեամբ առաջին երեքին վրայ, եւ Թ. 2բ, 203ա եւ 218բ: — ԺԱՄԱՄԱՆ Դ. ԺՈՒՅ (= 1698): — ԳԻՂԶ Թովմի վարդապետ: — ՏԵՂԻ. Գ զծողարաղացս Ատապատ՝ ընդ հովանեան սրբոյն Ստեփանոսի: — ԵՐԵՄԱՅԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. զխաւող յիշատակարան թ. 218ա: Ծանկ (միայն Մ. Խորենացու պատմութեան) կայ թ. 1ա—2ա, 50ա—53բ եւ 141ա—144ա: —

Ի բոլոր եօթ հատին. տպագրական սխալներ Բ. Պատկանանի ցուցակին մէջ նկատար 6. եւ 7. Թիթեղի տեղ գրուած են ուլթերորդն եւ ինքերորդն:

ՏԵՂԵՆԿՈՒԹԻՒՆՔ. մատանի այս վերնագրով «Յի Ջի ԺԱՌԱՅ ՅՈՂԱՅՈՒ ՎՐԴԴՊ (ՈՂՈՂՈՂ...)» (— 1697) կա թղ. 3ա, 175բ և 218ա. յետոյ՝ 1ա Սուխոսեյնի մատանի-դարանի նշանագրով տոմսակը ծնողային դրոշմով եւ նետուելու յիշատակագրութիւնը նոր տնային. «Ce manuscrit passe pour être très précieux tant à cause de son antiquité que pour le contenu. Il donne des notions sur l'origine de presque toutes les familles les plus notables de l'Arménie. Me l'ayant procuré dans (sic) le Nachitschévan en 1827 j'ai permis qu'il fût copié à Tiflis, où il ne tardera point à être imprimé. — P. S: 1 Վարդ լույս՝ սկզբում՝ նորին կողմից մի տոմսակ կպցրած է նետուելու տողերով: „Nr. 1 А Собрание древней или начальной Армянской Истории, составленной по настоянию царя Исаака Багратуни. — Родоословное древо (дерево трехъ?) дѣтей ноевыхъ, до Авраама Ниноса и Авраа, и проч.: пере-водилъ. Н: К: 1827. Годъ неопозначенъ.“ Մատանի-դարանի մատանին կա՛ թղ. 218բ.:

2. Քաղաքական կան:

1. Թղ. 3ա—202բ: «Մովսիսի խորհրդացոյ Պատմութիւն Հայոց» րնագրի մէջ գլուխներէ թիւը չէ նշանակուած, բայց ցանկի մէջ նշանակուած է: րնագրում չկայ նշանակաւ յայտնի վերջաբանական ոգըր, իսկ ցանկում գտնուած ենք (144ա) Հետեւեալ վերնագիրը. «ԿԸ, Ողբ վասն բառնալոյ ... Թա-գաւորութեան Հայոց յազգէն արշաղունեաց: եւ թահապալակութեան յազգէն արքայի զիգրերի: Աստուծոց ցանգը բերորդ գրոց յանդէ կանելոյ պատմութեան Հայոց: Տղաք յաբաւ յիշեն եւ ի սաՀակ բազմատունի»:

Սանահնայի մեղագրին Հետ (տես Записки Восточнаго Отдѣленія Имп. Р.у. Археол. общ. общ. VI, էջ 177 եւն.) մեծ նշանակութիւն ունի այս մեղագրի. ինքնան երեւում է առաջին տեսու-թեան. աւելի մանրամասն տեղեկութիւն կը ջա-նամ ուրիշ տեղ եւ Ժամանակի հրատարակել: Այս օրինակի եւ յիշուած Սանահնեանի եր-կուս միասին երեւի պատկանում են Մ. խ. Պատ-մութեան մեղագրիներէր այն խմբին, որի գլուխ-թիւերը վաղուց յայտնուելով ընթերցանածները յառաջ են սերտուած 1827ի եւ 1843ի հրատա-րակութեանց ծանօթութիւններէն մէջ (A. Baum-gartner, über das Buch «Die Chrie», Leipzig 1886, էջ 491):

2. Թղ. 203բ—217ա: «Այս է աշխարհա-ցոյց» (որ ընծայուած է Վարդան վարդապետին):

3. Թղ. 217բ: Պէտպէս բաւականութիւններ, կիսով մաշուած վերնագրով: Սկիզբն է. «Յորժամ խոյն լինի՝ գարունն (ժաւուած է) ցորեն եւ գինի. եւ ամենայն ինչ շատ. տունիկք չարանան շատ Հայ ի բարեկրնի յերկիրն, յասորիս գինի շատ, ի հնդկէք մահ խիստ» եւն:

ԵՆԻՆԱԿԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ: Թղ. 217ա. գլխաւոր յիշատակարան. («Ալիքն գնացի է) եւ համազոյ մի (Եր-կուս էրէս էրէս) թեան յամ գոյութեանց երկխաղաց այժմ էւ միշտ եւ յաւիտեան յաւիտենից՝ եւ անդ քան

¹ Տարեթիւը ըստըմբն վարդ երեւում, երբ Հա-մատումն ենք երեք տեղ (Թղ. 3ա, 175բ եւ 218ա) գտնուած թուականութեան առաջին (տես գ. Պատկա-նեան, I, Ե. էջ 360—361):

² Մ. Քրտան, որ մեղագրիները եկադրադիւն այս օ-րինակին վրայ Տիմատարայ աւելի ուշագրութիւն է գա-նձել, 1837ին ասում էր (Notice թղ. էջ 21) թէ իւր վր-նագր. որ Մ. խորհրդացոյ Պատմութեանց իրաւ յայտնու-թիւն երեւի Տիմատար:

գտնուայն յաւիտեան ամէն: Արդ գրեցաւ մոլեւն պատ-մագիրքն ի Թուականութեան Հայոց. Ու. Ճիւն. (= 1698) ի ճեղցապաշարս աստուածայն ընդ Հովանեան ար-բոյն ստեփանոսի եւ արդոց հրեշտակապետաց միջակէի եւ գարբիէի՝ Երեւտակ ինձ յորեանմից անուամբ եւեթ Եովսէփ վարդապետի՝ եւ ծնողաց իմոց աւետիսի (Եւ) մարիսմեւ հանգուցեալ եւ յերարաց իմոց՝ Հայրապետին սՀանիսին եւ վարդապետին. որք տարածամ մահՀուամք փոխեցան առ. բրիտտոս ի յոյսն ամենեղուն. աղաչեմ որք ընթեռնուք կամ օրինակէք. եւ ինձ լոկ անուն յովսէփ վարդապետի՝ ծնողաց եւ եղբարց իմոց առ-տուած ողորդիւ ասացէք. միով Հայր մեղայիս եւ տէրն մեր բրիտտոս ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի»:

2.

ԲԱՐԱՁԳԻՐՔ

Cod. Arm. III. 5. 2. — 229 — 1534 — ՌԻԹ — 1580:

ԹՈՒՂԱԹ 468: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18x12 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՍԻՆ 12, 2x9, 1 սմ.: — ՏՈՂԸ 29—31: — ՆԻԿԻ. ԹՈՂԸ ԿԻՆԸ Եւ ՈՂՈՐԿԻԱԼ. Նոր մատու ՈՂՈՐ-կոթիւններ չէ: — ԳԱՅՄ. Նին յայտնակամ կանչպատ. կաշուին վրայ ղողմնագրալ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ ԼԱՆ Եւ մա-քուր: — ԳԻՐ ԵՐՈՂԳԻՐ մանր երեք տեսակ. մէկը ծն-նագրին Նին մասին (գրիչ Սեդեհանոս), մէկը ծննդալին նորոգեալ մասին (գրիչ Մարութայ) եւ մէկը նոր յաւե-լուած մասին (գրիչ Յովսէփն): — ԽՈՐԱԳԻՐԸ Կարմրա-գիր են, եւ գլխաւոր բաւմանմանց սկիզբն գարուա-գիր եւ լուսանցագրալ կան: Զննագրի նոր մասն-րում սիւններ կարմիր թանձարով շքանակի մէջ. ամէն տեղ մանրամասն ցուցուած են գլուխները, գլուխնորի վտեքը եւն: Երբեմն կան նաեւ տեղեկութիւններ գրիչ կողմից լուսանցքի վրայ թղ. 140ա եւ 187բ: — ԽՈՐԱՄԸ Թղ. 1ա, 8ա եւ 341ա: — ԿԻՍԱՆՈՐԱՄԸ Թղ. 335ա եւ 453բ: — ՆԿԱՐԸ Թղ. 7բ (մի տարբ տեսած է աթորի վրայ գիր ծնողը, իսկ հրեշտակն օրհնում է նրան) եւ թղ. 125բ (Սրապիւն վարդապետի պատկերը): — ԴԱ-ՏԱՐԱ քնագրից առաջ թողուած ինք թղթից առաջինն, երկրորդն եւ ինքեկորդը, յետոյ թղ. 233բ (մի մաքը) եւ 233բ, 259ա—260բ, 271բ—273բ, 326բ, 334ա—334բ, 340ա, 340բ, 450ա, 459բ, եւ վերջից մէկ թղթով. Թղթերի վրայ արաբ. Թուանշաններ նորեւն դրուած են վեցերորդից սկսելով (1—462). Նին տարտակացոյց յայկական Թուանշաններ տեղ տեղ տեղափոխուած են կամ նորոգուած. նրանք երբեմն, նա մանաւանդ սկզբում, ամէն տասնեակով Թղթից յետոյ են գտնուելու, իսկ երբեմն, զիւստորապէս վերջը, տասնովեց Թղթից յե-տոյ. ընդ ամէն լծ. Թղթով, վերջում միայն Դ. Թղթով: — ԺԱՄԱՆԱԿ (Նին մասին) 229բ — 1534 եւ (նորոգում մասին) ՌԻԹ — 1580: — ԳՐԻԶԱ ԱՆԵՍԻԱՆՈՍ, Մարութայ եւ Յովսէփն: — ՏՈՂԻ (Նին մասին) վաւթ յա-փոսի՝ ի գլխաւոր յիշեղեաց ի յեղեղան: — ՏԵՄԱՐԸ առաջին՝ Ա. Սեդապիւն, երկրորդ (1542 ամից) Վ. Յով-սանէս եւ վերջինը (1580 ամից) Վ. Ազարիս: — ԾԻ-ՇԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. զիւստոր յիշատակարանը՝ Թղ. 249բ—251բ եւ բազմաթիւ մանր եւ երկրորդական (տես ներքեւ): — ՏԵՂԵՆԿՈՒԹԻՒՆՔ. Թղ. 125բ մատանի վերնագրով՝ ԿԵԻ ԺԻ ՊԵՐՈՐԱՎ ՎՐԴԴՊ: Նազով առա-ջին տեսլետանի վրայ նշաններ կողմից. „Nr. 2. Собрание отчичиных проповедей, и законъ Агухановъ. Въ сѣхъ проповѣ-дахъ порицаются пороки и выхваляются добродѣтели, при-ведены примѣры изъ философіи, физики и богословіи. Пере-водилъ. Н: К: 1827. 1029 годъ писана“. Երկրորդ տեսլ-

տակիւնք տեղը՝ Սուխուխի գետաբերանին շահապարտում տրամալը ճեղային զորոյնով. առաջին դատարկ թերթի վրայ եւ յաճախ աղօթի զբաղարանին մատակերն: — Կազմի մէջ սկզբից եւ վերջից երկու երկու ընդ ամբողջ շորս ՄԱԳԳԱՅԻՄԻՍԻԹ ԹՂԹԻՐ կոն միջակ ընտրգորով, որոնք պարունակում են տարբ Գուտարի վկայարաններինը (Տառուած):

Մատենան եւ ժողովածոյ զբովեանց Գրէ-
փորէ Ռաբիշեայ: Զական է. «Գրէփորի: Եւսամեծի
քաջ Հոեաթորի: Եւ անյալով փիլիսոփայի: Եւսակե-
թի Յովհաննու Ռոստիեցոյ Աբարեայ բան խա-
տակար: Ոգեշահս եւ Հանձար իմաստայեալ. ի
մեկնութիւն եւ ի գովեան փառաց: Տաւնից տերու-
նակեան: Ի պատիւ արցայս Եւ ի պատճառ. զի-
տուելեան տխմարաց: Մանաւանդ ի յոյճ արտա-
սուաց: Անձանց թախծելոց: Յաւեան ի ծղբտու-
թիւն կարգաց: Ուղղփառաց: Եւ յեղծուան բար-
բազմաց շարափառաց: Ի յոյճ մաղծեանց Ռմանց
բանաւարաց: Եղարոց Հարազատաց: Կորին աշակեր-
տաց: Ազնեան Հոգի արտուած: Դ

Մատենիս մէջ կան՝

1. Թղ. 1 ա—7 ա. «Վասն տարեմոյն քա-
րոյ: Այլ եւ ի խորհուրդ ժամահարին Եւ թե
տարի ե քրիստոս: Եւ յանդ որ առ զաւիթ: Փող Հա-
րեք ի յուխ ամաց յաւաւսր տարեկանաց մերոյ: Դ

2. Թղ. 8 ա—10 բ. «Եւսամեծի. Գեղեան-
Ռաբիշեայ: ի բան. Աւետարանչին Ղուկասու որ առէ:
Եւ յամենան վեցերորդի. առաքեցաւ. դարբիել
Հրեշտակ: Դ

3. Թղ. 10 բ—14 բ. «Կորին Գրէփորի
փան ծնողեան: Ի բանն Աւետարանչին Յովհաննու:
Բանն մարմին եղեւ եւ բնակեաց ի մեջ: Դ

4. Թղ. 14 բ—17 բ. «Դարձեալ փան
ծնողեան ի բանն Աւետարանչին Ղուկասու: Դժու-
անց այսոր փրկիչ որ է աւծեալ տեր ի քաղաք
Դաւթի: Դ

5. Թղ. 17 բ—22 ա. «Դարձեալ փան
ծնողեան: Ի բանն Աւետարանչին. Մատթէոսի Եւ
ի ծնանին Յիսուսի: Ի բեթղէմ Հրեաւտանի.
ահա մեզք եկին յարեւելոց: Դ

6. Թղ. 22 ա—24 բ. «Եւսամեծի փան մկրտու-
թեան: Ի բանն Դաւթի մարգարէին որ առէ: Ի քէն
եւ տէր աղբիւր կենաց եւ լուսով երեսաց քոց: Եւ
Սկիզբն. «Վարդապետ ասեն. Ի՞նչ երկիր ոչ տայ
պտուղ փան կրկին պատճառի: Եւս: Դ

7. Թղ. 25 ա—28 բ. «Վասն տեառն ընդ
առաջին: Ի բանն Ղուկասու որ առէ: Իբրեւ լցան
առաք. ըստ օրինացն Մովսէսի ածին զմանուն
Յիսուս յերուսաղէմ: Դ

8. Թղ. 28 բ—33 ա. «Կորին դարձեալ
փան Յովհաննու: Ի բանն Մաղաքիայ: Առաքեցից
զՀրեշտակ իմ առաջի քո: որ պատրաստեց զճա-
նապարհս իմ առաջի քո: Դ

9. Թղ. 33 ա—38 բ. «Եւսամեծի դարձեալ փան
պահաց. եւ փորձեաց սատուայի: Ի բանն. Մատ-
թէոսի որ առէ: Եւսամեծի վարեցաւ Յիսուս ի Հո-
ւայի փորձեալ ի սատուայի: Եւ մատուցեալ փոր-
ձին ստեցնա: Դ Սկիզբն. «Վարդապետ ասեն. թե
հաւատացեալք որք ապաշխարեն: Եւս: Դ

10. Թղ. 38 բ—41 բ. «Կորին փան աղ-

բատայ: Ի բանն Մարգարէին դաւթի որ առէ: Եւ
բանի որ խորհի զաղքատս եւ զանանի: Դ

11. Թղ. 41 բ—45 ա. ձ. «Դարձեալ փան
Ապաշխարութեան: Ի բանն Աւետարանչին Մատ-
թէոսի որ առէ Ապաշխարեցէք զի մերեալ եւ ար-
քայոյ թիւնն Աստուծոյ: Դ

12. Թղ. 45 ա—48 ա. ձ. «Դարձեալ փան
խոստալեութեան: Ի բանն Յակոբայ որ Առէ: Խոս-
տովան երեսուք միմեանց զմեզ: Դ

13. Թղ. 48 բ—51 ա. ձ. «Քարոյ ի բանն
օրինացն [Աստուած] Մովսէսի [Էդուարդ էր՝ Մատ-
թէոսի] Որ առէ մի Հնար: Դ

14. Թղ. 51 ա—53 բ. ձ. «Վասն մահու.
ի բան դաւթի որ առէ: Պատուական եւ առաջի մահ
որոց իւրոյ: Դ

15. Թղ. 53 բ—56 բ. ձ. «Վասն ննջեցե-
լոց. ի բանն Սիրարայ: Ի միտ ած զգառատանս
իմ. զի այնպս լինելոց եւ զաւատատան քո. ինձ
երեկ եհաւ. եւ ձեզ այսոր հայտէ: Դ

16. Թղ. 56 բ—59 ա. ձ. «Դարձեալ փան
ննջեցելոց: Ի բանն յորայ: Ողորմեցարոց. սղոր-
մեցարոց ինձ ոչ բարեկամք իմ. զի ձեռն տեսան
Միեցաւ յիս: Դ

17. Թղ. 59 ա—62 բ. ձ. «Եւսամեծի քարոյ
Երեմիային. ի դէմն քահանայից եւ ժողովրդոց: Ի
բանն Աւետարանչին Ղուկասու: Այլ մի իշխան
յերուսաղէմ յերեմիային: Եւս: Սկիզբն. «Ասեն ի-
մաստառք. թե բարի է միաբանիլ ընդ բարիս: Եւս: Դ

18. Թղ. 62 բ—66 բ. ձ. «Կորին. Դար-
ձեալ. Մատթէոսի կիրակէն: Ի բանն Մատթէոսի...
Հարց ծարաւիս ակն է. եթէ ակն քո առաւ եւ ա-
մենայն մարմին: Եւս: Դ

19. Թղ. 67 ա—70 բ. ձ. «Քարոյ փան
Առաւակին: Ի բանն Ղուկասու Աւետարանչին:
Առն միջէ էին. բ. որդի: Եւս: Դ

20. Թղ. 70 բ—74 ա. ձ. «Կորին քարոյ ի
բանն Ղուկասու... Սկիզբն. զի հաճեցաւ հայրն: Դ

21. Թղ. 74 բ—80 ա. ձ. «Քարոյ փան Մե-
ծառանն: Եւ Ղազարս ի բանն Ղուկասու... Դ

22. Թղ. 80 ա—83 բ. ձ. «Կորին դարձեալ
քարոյ: Ի բանն... Ղուկասու: Դատարար մի էր
ի քաղաքի: Դ

23. Թղ. 83 բ—87 բ. ձ. «Եւսամեծի: Եւս: Դ
բանն Մատթէոսի Աւետ. Տէր ոչ սերմն բարի սեր-
մանեցին. արք ուստի ունիցի զընթաց: Դ Սկիզբն.
«Հարցանեն իմաստառքն. թե լարն եւ բարին ուս-
տի է: Ոմանք ասացին թե յԱստուծոյ է: Դ

24. Թղ. 87 ա—93 ա. ձ. «Կորին քարոյ.
փան Ղազարս: Ի բանն Յովհաննու... Եւ էր
ոմն հիւանդ Ղազարոս ի Բեթանիայ: Դ

25. Թղ. 93 ա—97 բ. ձ. «Քարոյ փան
Ծաղկապարզին: Ի բանն: Աւետ. Եւս: Եւս: Եւս: Եւս:
զյաւանակն. Եւ արկին զնոքս ձորձ եւ նստաւ ի
վերայ նոցա: Դ

26. Թղ. 97 բ—102 ա. ձ. «Քարոյ փան
պիտարապին ի բանն Առաքելոյն. Պոլսոյ որ առէ:
Փորձեցէ մարդ զանձն իւր. եւ ապա ի հացե անտի
կերիցէ. Եւ ի բաժակէն արցէ: Եւս: Դ

27. Թղ. 102 ա—107 բ. ձ. «Եւսամեծի քարոյ

ի մեծի ուրբաթի սուգն. ի բան առաքելոյն. Կտակ յետ մահու հաստատուն է, Սկիզբն. «Սոփորու-թիան է մարդկան. յորժամ մեռանի ոք ի յայլ տեղեւ եւ առնէ կտակն» են:

28. Թղ. 107բ—111բ. Իէ. «Քարոզ վասն Եսայի թեան ի բանն Մարգարէին Դաւթի որ ասէ: Այս առ է զոր արար տեր եկողք ցնծացողոցն» են:

29. Թղ. 111բ—118բ. Իէ. «Նորին» Քարոզ վասն յարութեան. ի բանն երգող երգչոյն: Որ նստին ի պարտէզս. Այլք անանս քեզ. Ընել արդոյ ինձ զձայն քո»

30. Թղ. 119ա—125ա. Իէ. «Քարոզ Համբարձման. ի բանն Ղուկասու: Ի գործոց Առաքելոց: Հանէ զաշխարհոսն ի բեթանիոյ համբարձ զձեռն. աւրհնեաց զոտու»

31. Թղ. 126ա—135բ. Լ. «Նորին քարոզ վասն սուրբ Հոգւոյն զաշխարհոս: Ի բանն իմաստեղոյն որ ասէ: Գոյ ի նմոյ Հոգի Մատուտ սուրբ Միածին»

32. Թղ. 135բ—141բ. Լ. «Նորին քարոզ վասն սուրբ Հոգւոյն. ի բանն Սողոմոնի որ ասէ: Քանզի ծանանէ և Աստուծոյ զօրութեանն եւ ծագումն փառաց ամենապալին»

33. Թղ. 141բ—146ա. Լ. «Նորին քարոզ վասն զաշխարհոս սուրբ հոգւոյն ի բանն Ղուկասու: Ի գործոց Առաքելոց. եւ ի կատարել աւուրցն պնէ-զակոստէն. էին միաբան ի միաբնի. եւ եղեւ յան-կարծակի հնչեւ յերկնից» եւ այլն:

34. Թղ. 146ա—149ա. Լ. «Նորին քարոզ սուրբ երկրորդութեան ի բանն Թոմասնու Աւետա-րանչին: Հոգի է աստուած եւ երկրպագուաց նորա պարտ է հոգեւոյ եւ ճշմարտութեամբ երկրպա-գանել»

35. Թղ. 149ա—155ա. Լ. «Նորին քա-րոզ Հրեշտակապետացն. ի բանն զանդէլի: Աթոռք անկանէին եւ հին աւուրցն նստաւ» են:

36. Թղ. 155ա—164ա. Լ. «Նորին քար-ձեալ քարոզ վասն հրեշտակաց. եւ զիւայց. եւ մարդկան ընտրելոց: Ի բանն Մովսէսի: Ծառայ ի-մաստուն տիրեցեղ տեքանց անմտիկ. եւ ընդ եղբորս բաժանեցեղ մասն ժառանգութեան»

37. Թղ. 164ա—168բ. Լ. «Նորին քա-րոզ վասն եկեղեցոյ ի բանն Թոմասնու Աւետ. Որ ասէ: Տեսի կին մի որ նստեալ էր ի վերայ կարմիր զագարին. եօթնօրէկի»

38. 168բ—174բ. Լ. «Նորին քարոզ վասն Վարդապետին: Ի բանն Մատթէոսի. Եւ յետ վեց աւուր առնու ընդ իւր: զպիտոսս. եւ զյակիտոս եւ զյովհաննէս. եւ հանէ զնստ ի լեռան մի բարձր. եւ այլակերպեցաւ առաջի նոցա»

39. Թղ. 174բ—180ա. Լ. «Քարոզ վասն փոխման Աստուածածնին ի բանն Սողոմոնի որ ասէ: Իրազմէ զստեղք ասացան մեծութիւն բա-զումք արարող զօրութիւն. բայց զու առաւել եւ-ղեր. եւ զանցուցեր զամենայնիւ»

40. Թղ. 180ա—185ա. Լ. «Քարոզ վասն իաշին ի բանն (Գաբրիէլ Գրեգ.) վայտ կենաց եւ ամե-նացուն. որ պատրաստարին ի նոյ. եւ որ յենուի ի նոյ իբրեւ ի տեր հաստատութեամբ»

41. Թղ. 185ա—189բ. Լ. «Թայլմէ վասն հրեշտակացն: Ի բանն որ ասէ տեախին. Եղեւ պա-

տերազմ ի յերկինս: Միջայել եւ հրեշտակք իւր. կռուէին ընդ վիշապին. եւ ոչ կարացին ընդ դէմ կալ. եւ տեղի ոչ գտաւ նոցա յերկինս»

42. Թղ. 189բ—194բ. Լ. «Նորին» քա-րոզ վասն դաւթի. եւ յակոբայ ի բանն դաւթի. Երգուաւ տէր դաւթին ճշմարտութեամբ եւ ոչ ստեաց նմա. ի պտղոյ յարփանէ»

43. Թղ. 194բ—199բ. Իէ. «Նորին վասն դաւաղան տալոյ: Ի բանն տերութեանն որ ասէ: Տուա ինձ ամենայն իշխանութիւն. ի յերկինս եւ յերկրի. որպէս ասաքեաց զնա հայր. եւ ես առա-քեմ զձեզ գնացեք»

44. Թղ. 200ա—204ա. Իէ. «Նորին վասն վարդապետաց. Ի բանն Տեստն որ ասէ: Գուք կու-շէք զնա վարդապետ եւ տէր. եւ բարիք առնէք զի եմ իսկ»

45. Թղ. 204ա—207բ. Իէ. «Նորին քա-րոզ վասն. Ի խորհրդոյ եկեղեցոյ. եւ նախ վասն մկրտութեան. ի բանն Եփեսանու Աւետարանչին որ ասէ: Եվէ որ ոչ ծնցի ի լոյս եւ ի հոգւոյ. կամ ծնեալն ի մարմնոյ մարմին է»

46. Թղ. 207բ—212բ. Լ. «Թայլմէ վասն պատարագի ի բանն: Առ յիտուս հայ. երկն եւ ես աշակերտացն եւ ասէ առեք կերպք այս եւ մարմին իմ» են: Սկիզբն. «Վարդապետք ասեն. թէ սերն պատ-ճառ է միաւորութեան վասն այնորիկ երկուք մանք սիրելիք» են:

47. Թղ. 212բ—218բ. Իէ. «Վասն կարգի քահանայութեան. Ի բանն Մովսէսի որ ասէ: Քա-հանայք սուրբ լիցին. եւ մի գարշեցուցանեն զա-նուն մաստուծոյ ի բնանց զի զպատարագս աստուծոյ նոքա մատուցանեն»

48. Թղ. 218բ—222բ. Իէ. «Նորին վասն Չեռնապետութեան: Ի բանն դաւթի որ ասէ: Քա-հանայք զողբեցի զարգաւթութիւն եւ կամ ոյլ ինչ»

49. Թղ. 222բ—226բ. Իէ. «Նորին քարոզ վասն պսակի: Ի բանն Պողոսի որ ասէ: Խորհուրդս այս մեծ է. բայց ես ասեմ ի յերիտոսս եւ յեկեղեցին»

50. Թղ. 226բ—231ա. Իէ. «Վասն մահու վարդապետաց: Ի բանն Եսայի որ ասէ: Ծառք մեր ի սուգ դարձի ի ուրախութիւն մեր ի տըրտ-մանութիւն»

51. Թղ. 231ա—233բ. Ի. «Թայլմէ քարոզ վասն ամենայն սրբոց ի բանն դաւթի որ ասէ: Եւ բանի ամենայնոս որ բնակեաց են ի տան տեառն. յաւիտեանս յաւիտենից աւրհնեցան» Սկիզբն. «Երանութիւնն պարառութիւն է. ամենայն բարեաց եւ փախուստ ամենայն շարքոց» են:

52. Թղ. 234ա—237բ. Ի. «Նորին քա-րոզ վասն երեսնի: Ի բանն Պաղղոսի որ ասէ: Թայլ-մեցի [մարդի անօրէնութեան որդին կորստեան հառապողն հպարտապալն եւ ոյլն]

53. Թղ. 237բ—240բ. Ի. «Թայլմէ քարոզ վասն Գառնութեան Աւետի դատաստանի. Ի բանն Եսայայ. ողբացեք զի Մարգարէ և Սուր տեսան» Սկիզբն. «Որպէս զանազանի լաց տղային զոր լուա-նայ մայրն զգլուին. կամ զերեսն. կամ յորժամ զաւաղապանս հարկանէ զնա. ի լալոյ սրգէմեա մերն. եւ ի լալոյ» են:

54. Թղ. 240բ—247բ. Ի. «Թայլմէ քա-

բող: Վասն զպատեանն քրիստոսի ի բանն: Զի որպէս փառլանն, որ երանէ յարեւելից, եւ երեւի մինչեւ ի մուտս: Այնպէս եղիցի զպալատս որդոյ մարդոյ: Սկիզբն. «Զփրկական զպալատն քրիստոսի Աստուծոյ մեղոյ կրկին անգամ ասան սուրբ գիրք, եւ հոգեկից փարզապետք եկեղեցոյ: Առաջինն ծածուկ եւ ողորմութեամբն են:»

55. Թղ. 247բ.—249բ. Ժք. «Եպիսկոպոս քառք փառս փառաց արքայութեան ի բան Մատթէոսի որ ասէ: Մոռտ յաւրախութիւն տեսան քո», Սկիզբն. «Որպէս ասէ առաքելք, թէ վարձք արրոցն պնդպիսի է, զոր ակն ոչ կտես եւ ունին ոչ լուս:» եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկալ:»

56. Թղ. 251բ. Ասանց վերնագրի հետեւեալ պատկերը կայ հանդերձ ծանօթութեամբ: քնադիրք ուրիշ գրութեամբ: Հոգեմտոյց պատկերը գունատուր է բնագրում: Եղանակի կրկին գծերը կանաչ եւ մոխրագոյն են, իսկ կենդանութեան խաչը կարմիր, եւ խաչանման միջոցը կանաչ, կենտրոնի շրջանակը կանաչ ու կարմիր: Գրութիւնն է այսպէս:

«Սրբա են հոգեմտեւ երկոտասան. որք շնչեն ի շրթեր ծագեալոս ակեղեւոց, ըստ արիւստոսի կողմանց: Գրոյմել ի ձեւս յատուկ ներգործութեամբ իւրեանց: Վասն զիւր աւգետութեան ուսումն նախիրաց: Եւ առաջին բարունակեալ է. յոհանուս որոտեցոյ, մականուն կանխաւ ի սերն Աստուծոյ: Աստուած ասուր բարով խիս. (ասք իստորոշ Բլեւած է ի յեռաբիւր Բլ), հարկ եւ բարձր ի յիմ վերա թէ զգործակա ինձ նկարս, շէ յիմ յաշացս արքի գնայ:»

57. Թղ. 252ա.—255ա. Ժե. «Նորին քարոզ փառս խոստովանութեան ի բանն խոստովան լերութի միանցի զեղա:»

58. Թղ. 255բ.—259ա. Ժդ. «Նորին քարոզ փառս խոստովանութեան. բանին. խոստովան եղեւութ զ[Բ] իւր եւ աղօթս արարէ:»

59. Թղ. 261ա.—266ա. Ժե. «Նորին քարոզ ի բանն տերութեան կայր մեր յերկինս: Յորժամ յաղթս կայցէր տասնէր:»

60. Թղ. 266ա.—271ա. Ժե. «Նորին Առաջին քարոզ փառս Աղօթից ի բան Առաքելոյ. Եւ առաջին տիմութ: Աղաչեմ զանց նախ քան զամենայն առնել: Աղօթս ինչորեւան Պաղատան:»

61. Թղ. 274ա.—277ա. Ժն. «Նորին քարոզ. Գ. շարաթի. եւ ուրբաթի. ի բանն Պահեմ երկիցս ի շարաթութեւ տամ տասանորդո:»

62. Թղ. 277ա.—284ա. Կ. «Նորին քարոզ Մեծի Շարաթութեւ ի բանն Որպէս եր յունան ի փոր կետին: Զերիս տես եւ զերիս դիշերն: Նոյնպէս որդի մարդոյ ի սիրտ երկրի:»

63. Թղ. 284ա.—289ա. Կ. «Նորին քարոզ խաչի ի բանն Որպէս միմեկս բարձրացոյց զան:»

64. Թղ. 289ա.—292ա. Կ. «Նորին քարոզ փառս կարգաց աղօթից. ի բանն տեր եթէ զըթութեան:»

65. Թղ. 292ա.—293բ. Կ. «Նորին քարոզ փառս Շարչոյ ժամ: Եւ առ աստուած կարգացի. եւ լուս ինձ:»

66. Թղ. 293բ.—295ա. Կ. «Նորին քարոզ փառս երկիւրին եւ առ աստուած կարգացի:»

67. Թղ. 295—296բ. Կ. «Նորին զարձեալ Եւսեփայն ժամ կալ Եւսեփայն եւ մի ձանձրանայ:»

68. Թղ. 296բ.—299ա. Կ. «Նորին քարոզ փառս հաւատաց եւ բարի դործոց: ի բանն Հաւատք առանց դործոց մեռեալ են:»

69. Թղ. 299ա.—306ա. Կ. «Նորին Դարձեալ քարոզ ի բանն որ ասէ Եւսեփայն Հաւատք առանց դործոց մեռեալ են:»

70. Թղ. 306ա.—310ա. Կ. «Նորին քարոզ փառս հաւատոյ. ի բանն որ ասէ առաքելք: Հաւատաւ պարտ է այնմ որ մեղեանայ առ աստուած. թէ եւ աստուած: Եւ որ ինչորեն գնա:»

71. Թղ. 310ա.—314բ. Կ. «Նորին քարոզ փառս առաքելութեան ի բանն: Գրութիւնն է զերկեցիքն եւ պարսաւելի են գարշելիքն: Ասէ իմաստունն ստորգիշիւ ամենայն աշխարհի:»

72. Թղ. 314բ.—317բ. Կ. «Նորին քարոզ փառս խորհրդոյ մեղացն: ի բանն առական: Խորհրդոցն ամբարշտաց հաղց եւ փրձն եղիցի:»

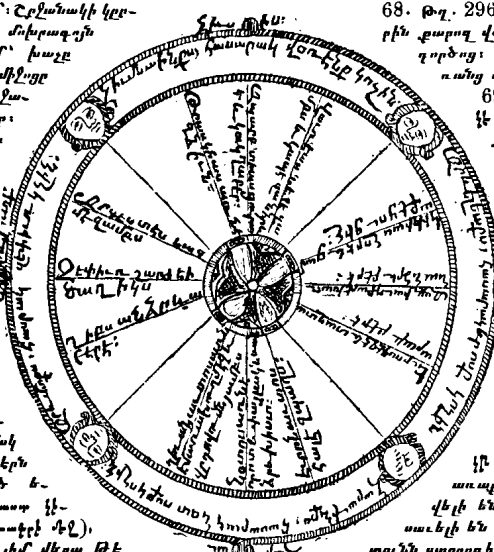
73. Թղ. 317բ.—320բ. Կ. «Նորին քարոզ: Վասն հսկման դիշերոյ ի բանն Զարթիւք փառք իմ զարթիւք սաղմոսիւր:»

74. Թղ. 320բ.—323ա. Կ. «Նորին զարձեալ ի նոյն բան: Զարթիւք պաշտման:»

75. Թղ. 323ա.—323բ. [Կ.]. «Նորին բան փառս Եղութեան ի Եփեսոս:»

76. Թղ. 323բ.—324ա. [Կ. եւ (այսպէս)] «Նորին բան Արեւոյս: Երկուս՝ բլծակ մի ունկան:»

77. Թղ. 324ա.—326ա. Կ. «Նորին փառս պառնկութեան:»

1 շմառ, այս բառին համար Ամբ. Գ. 18 Նիթէ կարացէ ժամեկ հաճի ի բերանոյ առեւտ առեւտ իր:»

78. ԹՎ. 327ա—329բ. հ. «Նորին քարոզ վանն կապալապալանքն ենցն ի բանն Ուլեի որ առէ: Ես եմ տեր աստուած որ Հաստատեցին (քիւլ) Հաւատաւորէ:» զերկին եւ զերկրի. եւ ոչ հրամայեմ քեզ երկիր պապանել զարգու նոցա:»

79. ԹՎ. 329բ—330ա. [հ. 1]. «Նորին բան վանն զխառնեմ են եւ փառացն աստուծոյ:»

80. ԹՎ. 330ա—331ա. հ. «Նորին վանն ձայնական աղօթից: Ձայնիւ իմով եւ առ տեր կարողացի:»

81. ԹՎ. 331ա—332բ. հ. «Գարձեալ վանն ձայնական աղօթիցն: Ձայնիւ իմով եւ առ:» 82. ԹՎ. 332բ—334ա. հ. «Նորին քարոզ վանն աղօթից ի բանն առական որ առէ: Լու է ճշմարտութիւն եւ արդարութիւն քան զարիւն զհնչի:»

83. ԹՎ. 335ա—339բ. հ. «Նախեբզան [քարոզի: Ժե քիւլ քաւլաւ, յօգուած անիտաբ]: Սկիզբն. «Ով անորոտեր լոյս իմանալի եւ փառացն ձառագայլի» եւն: Վերջ. «Նայեալ եւ սկիզբն նախադրութեան եւ սաղարթարեր եւ պաղաղարդ զորութեան զբոյս ականաւորս եւ մարդարտաշար եւ կերպասաղէ լիութեամբ իմաստից լիութեամբ հանձնարու: Եւ արդ. թէ է լուսափայլ աւուրս շնորհիւ եւ աղօթիւ, համարեակ եղբարցն» եւ արգազան Ժողովոյն, առաջնորդեցն մեզ հոգին սուրբ» որ քննէ զնորս աստուծոյ: Ի սկիզբն երթանկիս առաջի արկելոյ բանիս պօղտի. որով չքրիստոս խոսի եւ փառաւորի ի բանն որ առէ: Եւն:»

84. ԹՎ. 341ա—343բ. յ. «Նորին քարոզ վանն պոչոյ: Այլ եւ վանն առաջնալ ի բանն յոսանու: Ահայ. ք. տուրք. եւ ոչ եւս իցնիւնուէ:»

85. ԹՎ. 343բ—347ա. յ. «Նորին գարձեալ ի սկիզբն պահոյ: Վանն խառնալանութեան ի բանն: Լուսացարդ սրբեցարդ:» եւ այլն:»

86. ԹՎ. 347ա—348բ. յ. «Նորին ի նոյն կիրակի վանն հիւրըկալութեան ի բանն Առաքելոյն պօղտի որ առէ: Զհիւրախիրութեան եւն:»

87. ԹՎ. 348բ—351բ. յ. «Եպիսկոպոս քարոզ վանն որդմութեան ի բանն (չոլեց) առ. զ(իս): Եղբարուք զթմաք սրպէս եւ հայրն ձեր երկնաւոր զթմա է (քիւլ) քձած է:», Սկիզբն. «Յորձմա՞ տեսանէ հայր զարդն իւր թէ յոր արուեստ սեր ունի եւ փոխի. յայն սոյն ի յուսանէ: Նոյնպէս հայրն երկնաւորն եւն:»

88. ԹՎ. 351բ—356ա. յ. «Երբորդ կիրակեկն Նորին քարոզ. հաւատարկացն ի բանն [իւլեց) առ. մթս.], պահեալ զ. ի. տիւ եւ զ. ի. գիւլեց) ապա քաղցեալ:»

89. ԹՎ. 356ա—360բ. յ. «Նորին քարոզ Աւետարանին ի բանն (չոլեց) մթս.], լեր իրաւ ի խորհրդ սոսիւի քուսմ. ի ճանապարհի, երբորդ կիրակեկն:»

90. ԹՎ. 360բ—364բ. յ. «Քարոզ անտեսն ի բանն (չոլեց) զ(իս) առ. զ(իս): Այլ քիւլ մեծատուն որոյ էր անտես. եղև զմանէ առ բատարանի իւր:»

91. ԹՎ. 364բ—367ա. յ. «Հարաթ որ քուսանից քարոզ Առաքելոյն ի բանն. պօղտի: Յիւստակի որքոյն հաղորդեցարս:»

92. ԹՎ. 367բ—371բ. յ. «Նորին հիւրեւորդ կիրակեկն. քարոզ վանն մահու եւ կատարած ի աշխարհի ի բանն (չոլեց) լուսանցի զ(իս) առ. մթս.): Արթսն կայեղք զե ոչ զիւրեք երբ տեր տանն զայցէ յերկարեալ. ի մէջ գիւրերի եւ այլն:»

93. ԹՎ. 371բ—375ա. յ. «Նորին վանն աղօթից ի բանն (չոլեց) առ. զ(իս): Այլք. ք. երկն ի տաճարն կալ յաղօթն փարիսեցի եւ մարտարն:»

94. ԹՎ. 375ա—381բ. ղ. «Նորին Գարձեալ քարոզ սուրբ Լուսաւորչի ի բանն Գուք էք լոյս աշխարհի:»

95. ԹՎ. 382ա— 87ա. ղ. «Եւսն կիրակեկն մարդկապարդին քարոզ ի բանն. Աստուգաւ կամ Ուրան լեր զուստք սիւնի Ահա թագաւոր քո գայ:»

96. ԹՎ. 387բ—392ա. ղ. «Նորին քարոզ Մեծի ք. չքին ի բանն (չոլեց) առ. մթս.): Նիսանեցաւ արքայութիւն երկնից. յ. կուսանայ որոյ առեալ զապաւերս իւրեանց ելին ընդ առաւ փեռային:»

97. ԹՎ. 392ա—394բ. ղ. «Եպիսկոպոս քարոզ խաչի ի բանն (չոլեց) լուսանցի զ(իս) Մօսիսի մարգարէին որ առէ: Եւ տնկաց աղբ աստուած զծառն կենաց ի մէջ գրախորն:» Սկիզբն. «Կրկին անգամ տեսցեալս զմարդկային բնութիւն: Զառաջինն աղամ ծնաւ ի հոգոյ. եւ ի նմանէ ծնունդն ապականեալ:» եւն:»

98. ԹՎ. 394բ—400բ. ղ. «Նորին քարոզ վանն նոր կիրակեկն ի բանն (չոլեց) լուսանցի զ(իս) առ. յ(ս): Եւ իւս ութ աւուր գարեալ ի ներքս Ժողովով էին առաքեալ բնութեամբ զ(իս) նաւ:»

99. ԹՎ. 400բ—403բ. ղ. «Նորին քարոզ վանն եկեղեցի. ի բանն (չոլեց) լուսանցի զ(իս) մարգարէի գաւթին:» յեկեղեցիս բարբառեցեք զաստուած:»

100. ԹՎ. 403բ—405ա. ղ. «Նորին Գարձեալ քարոզ վանն առհնութեան եկեղեցոյ:»

101. ԹՎ. 405ա—410բ. ղ. «Նորին քարոզ վանն գալաթեան սուրբ հոգւոյն ի բանն գաւթի ի զուստեկ երկնաւորն զթագաւորս (քիւլ) թագաւորն ի վերայ նորս ձիւնադալին ի նաղմուն:»

102. ԹՎ. 410բ—416բ. ղ. «Պատմութիւն վանն փոխման Տիրամօր կուսի աստուածածնին:» Սկիզբն. «Մարտին աստուած արար զուստաւոր զմեծամեծս եւ զփքուսն. դարեգպէն եւ զուրին. զուստեւ եւ զհրապա լուսոյ եւն: Վերջ. «Չայն եղև յերկնից. թէ տուք զպատկեր տիրամօրն ի բարդձիւն:» եւ նորս առեալ լի եղև ուրախութեամբ. որպէս թէ քնայն ինքն զբորն հին տեսանիք եւ տարեալ յաշխարհ պարսից եւ հայոց. եւ նովա կատարել բազում զարմանից որպէս եւ զբնալ է ի կատարեալ պատմութեան իւրում:»

103. ԹՎ. 416բ—417ա. Առանց վերնագրի յօգուած մի. որ պիտի պարունակէ երեք հարցումն իրենց լուծմամբ: Սկիզբն. «Աստուծո երկու հարցանել է. Նախ թէ մարմին աստուած անցն սոսկ միայն վերափոխեալ եղև յանմարմնացն. եւ եւ միւսն. որեքն գերամարդու հոգին ի յարութիւն միայն: Արդ թէ զքսայից միայն մարմին վերափոխեալ եղև յանմարմնացն եւն: Երկրորդ հարցումն է. «Զի

վասն էր ի սուրբ եկեղեցիս ոմանք մի օր տօնեն զտօն վերափոխմանն կուսին: ոմանք Բ. ոմանք Ք. աբդ. Դ. Երրորդ Տարցու մը շին երեսում: ձեռագրիս մէջ:

104. Թղ. 417ա—421ա. Ջ. «Կորին քարոզ վարդապետաց եւ եպիսկոպոսաց ի բան առաքելին (իսկիւն լսաւանցի ինչ պղծի): Ձորս եղ առաւած յեկեղեցի: Այս են Կարճ զուտքեալս: Երկրորդ՝ զմարգարէս: Երրորդ՝ զվարդապետս:»

105. Թղ. 421բ—424բ. Տ. «Կորին դարձեալ վասն ոգեվարին ի բանն (իսկիւն լսաւանցի ինչ պղծի):» Տայի ի բարձունս եւ յազգութիւն ծննապարհին յառակեց:»

106. Թղ. 424բ. Հատուած անվերջ. վերնադիրը. «Խոստովան լերուք միեմայ զմեզս: Յակոբսը: Սկիզբն. «Գիտելն է զի ըստ վարդապետաց բոլոր խոստովանութիւն բարձում յատկութիւնս ունի առ ի յարգարարցի ցանկէ զմեզաւորս:» եւն. (այլ են՝ ձե. եւ ձե. քորդեղեք. տես վերեւը):»

107. Թղ. 425ա—429ա. Տ. «Կորին Մեծի է ինդշարթի Սաւան քարոզ ի խորհուրդ ձառն պատարագին բրիտանի: Ի բանն պողոտի ի գիւղերն յորում մտնողն Սա. Հայ գոհացաւ երեկ եւ առ Սյո եւ մարմին իմ եւ այս եւ արեւն:»

108. Թղ. 429ա—433բ. Տ. «Կորին դարձեալ քարոզ վասն ողորմութեան ի բանն տուր բաժին եւ լծանայ այլ եւ ութից:»

109. Թղ. 433բ—438բ. Տ. «Կորին քարոզ վասն դատաստանի աւուրն ի բանն Մովսէսի մարգարէին որ ասէ: Ձի Հուր բարբառեալ ի բարկութենէ՝ արեւն եւ ինչ մինչ ի գոհոս ներքինս:»

110. Թղ. 438բ—445ա. Տ. «Կորին քարոզ վասն պաշտման պատուհասի. ի բանն յովեւեայ՝ փող Տարէք ի սինս սրբեցէք պահս. քարոզեցէք պաղատանս ժողովարարս եւ եկայք խօսեցարուք:»

111. Թղ. 445ա—449բ. Տ. «Քարոզ վասն եկեղեցւոյ ի բանն Սուր արար զլարիս իւր բարձրեալս:»

112. Թղ. 453բ—462բ. «Ի ինդրոյ թուանայ վարդապետի Աստուածաբանի սուրբ ուխտին մեծախայ վանացն: Եւ ծառայարար կատարել: Աստուածակիր եւ Հոգեկնց Աստուածոյ Յակոբ վարդապետին զբրիմցին: Աշակերտ գէորգեայ վարդապետին երդնեցու: Յաղափս ազգակցութեանցն բաժանման:»

ՅԵՐԱՍԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԷ: 1. Գլխաւոր յիշատակարան Թղ. 249բ—251բ: «Փառք փառաւորեալ պաշտելի երկրպագելի, Համազօր Համապատեւ. եւ միակամ սուրբ երրորդութեանն Հօր եւ որդւոյ եւ Հոգւոյն որոյց այժմ եւ անպայման յաւիտանս յաւիտեանս:»

«Արք՝ ողորմութեամբ տեսան սկսայ, եւ օգնութեան լծանք նորին յանկ եկեալ աւարտեցի. զՏոգիս բառից գանձս: Եւ զհասարակաց օգուտն: զաստուածային մատանս: զուստափայ տառս: զազգանշիլ ծաղկաւառ բուրասանս: զնորաստեղծ աշխարհ. զաղղղաբեր որթս: զբաղղբաճաճ ըմպելին: զպորժելի կեանքուրս: զՀոգեւոր ուրախութեան: զպտուղից բարունակս. զապաշխարազայ յորդորելու զմեզաւորաց զարձուցիւն. զարդարաց ցնծութիւնս: զղղղեցից ի մեզաց յառաջորդութիւնս: զբրբբ զգութիւնն: զվարդապետաց պար-

ձանքս: զաշակերտեց ճոռութիւնս: զմանապա երկնային: զաստուածապարգէս բռնորինս: որ է ամենայն Հոգեւոր բարութեամբ լցեալ: Ձի արարեալ է սա մեծ բարութեամբն: Եւ պետաց պետին. գրիգորի աշակերտի յոյսանս որոտեցոյ: Այլ եւ Հրեկն լեզուի Յակոբ վարդապետի զրիմցոյ: Ձի մեծաւ բանի եւ աշխատութեամբ ժողովրդին եւ Հաւաքեցին ի յաւաքին մեկնաց. եւ ուղղափառ վարդապետաց: ի պայծառութիւն եկեղեցւոյ եւ Հաւաքակցեց:»

«Սայ է դրախտ եգեմանս տնկեալ յանեղէն: ի յէս արեւու տեղիք լուսեղէն: ծառք եւ ծաղկք պղտուշ շորեղէն: զոր չրափակեալ պահէ սերմերն: Բարունքն առեալ ի յանձն Հոգեւոր: Հօգուժ ըմբոյլեալ է յանձն Հանկն: մարք լուսաւորեալ ի ծաղկմանէ: Եւ տան Հաւատացեցոյ ի մանապէս: Արեւանս Հոգւով ի յանձն ջրբեւ: եւ արարեցանն զանոց բանեղէնս: Եւ ուղղանն Հօգուժ ի ջրբեւ: փրթեալ նորոգին եւ ամենայնէս: Պարգէւք ի Տօր յորդոյ միանէ: Հօգուդն ճշմարտեւ առ մեզ իրանէ: մաքրէ ի մեղաց եւ յամեն ախտէ: փրկէ ի նեղաց եւ ի վշտանցէ: Ի քեզ յաւանանս ամեն մշտեղէն: զի ձար եւ նոցա գուռ եւ ապակն: փրկեալ զգինս քա ի Հաղիք չարէն: զՏօտ քո Տրախեայ յարկը լուսեղէն: Ուրախանս յաւեժ ազգս Տայկազան: յորժամ որ լին զգան քարոզութեան: լալով արտասուեն վայ եղունկ կարգան: Եւրեմն զարարելու վասն ազատութեան: Գայեթ ժողովին եւ ի յատանս գան: աղթս առնելով վարն փրկութեան: մեղայ սանելով զի արժանանս: անդի մնալով դատողին միանս: Նստի ի յաթոռ տէրն ահեղ զորք: Հայրանս փառք ւանմարմնակնօր: Առնէ դատաստանս Բժանօր: Ծրեմունդս աղամայ ամենայն սեւօր: Վայ իմ առաւաղեալ: Վայ անարժանիս: Բարունս անուանեալ. Դատաստարիւր: Առ քեզ պաղատեմ. Պատկաւանաւք ի լիս: Ես ի քեզ յաւամք: Տէր ազատեալ զիս: Իմ Հոգիս ցանկիս: Ի տեր ամենիս: Արժանիս անն Յերթացոյ որ առ քեզ: Սուրբ երրորդութեանք արժան արայ զիս:»

«Արք՝ արարունի մեր որդեան վարդապետ մոկացի. փափաքեցաւ սուրբ զերկմանին Բրիտանի: Եւ տնօրինակացն: Իւ Հայս ըրձանացն: Եւ անոր դարձեալ եկն ի դատաւս իեկեղեցւոյ ի յեղեկանս: Իւ բնակեցաւ ի վաղեմ խչիւնի: Եւ առաջնորդ վանկցս. պարս տեր մկրտիչ. մեծարանօք պատուեաց զբարունիս մեր աշակերտաբ Հանգեք: ողպեալ Հրեկոսային աստուծոյ. եւ Հանգեց զմեզ. աստուած Հանգչի ի տեր մկրտիչ Հոգին: Արք եւ անարժան ալեքիմանս ծառայ. բարեւնապետիս մերոյ սրպոյտին: Սկիզբն արարի քարոզ զորոյ՝ եւ ողորմաւ»

* Յօդարհութեանն ինչ է պատկաւում: Ն. Մ.

11. Թ.Պ. 292 ա. Կիրորդ քարոզի վերջը. «Գնալուք գեղացի յիշեալ»:
12. Թ.Պ. 320 բ. ՀԱնորդ քարոզի վերջը. «Որ եւ զմեզ զամենեւեան արժանի արարեցէ քրիստոս. այն երանաւետ ձայնին: Մանաւանդ՝ զգեող եւ զտաղաթ տառիս ամէն»:
13. Թ.Պ. 330 ա. Հեերորդ քարոզի վերջը յիշառակագրութիւն անվերջացած՝ բնագրից ուրիշ գրութեանը. «Խաբ ճոզի հեղ ի վերայ զառանեալ մարդութայ քորդին: Չալէքսիան ծնող սորին յիշել աղայն՝ ո՞վ ընթերցողք հաղբ եւ եղբայր թողութիւն շնորհեցէ շարունակ չալութի գրչոյ՝ եւս անմեղադիր լերուք հայրեւելի»:
14. Թ.Պ. 351 բ. Չգրորդ քարոզի վերջը. «Ըստ բազում ողորմութեան թում հայր ողորմաւ Աղարիս վարդապետին եւ ծնողացն եւ եղբայր նորա»:
15. Թ.Պ. 360 բ. Չեերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս վարդապետն յիշեցէ ի քրիստոս»:
16. Թ.Պ. 364 բ. Չեերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս վարդապետն յիշեցէ ի քրիստոս»:
17. Թ.Պ. 371 բ. Չեերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս բարունակեան, եւ զննողն յնէ»:
18. Թ.Պ. 375 ա. Չեերորդ քարոզի վերջը. «Որ եւ արժանի արարեց զմեզ ընդ մեղաւորին եւ մաքսաւորին թողուլ վնեղ մեր եւ արգարացուցանել. որ արգարութիւն է ամենեցուն տեղ մեր յիսուս քրիստոս: Մանաւանդ զաղաղող գրոցս Չաղարիս բարունակեան եւ զննողն իւր եւ զեղբարն եւ զազգականսն»:
19. Թ.Պ. 381 բ. Ղերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս բարունակեան յիշեցէ ի քրիստոս»:
20. Թ.Պ. 392 ա. Ղերորդ քարոզի վերջը. «Որոց լիցի մեզ ամենեցուն հասանել երանաւետ ձայնին եւ կոյման արգարացն: Մանաւանդ Աղարիս բարունակեան եւ ծնողն եւ եղբայրն իւր. ընդ շուրբս. ի քրիստոս յիսուս ի տեղ մեր որ է աւրհնեալ»:
21. Թ.Պ. 394 բ. Ղերորդ քարոզի վերջը. «Չբարի արման զաղարիս բալ բարունակեան՝ յիշել ի քրիստոս»:
22. Թ.Պ. 403 բ. Ղեերորդ քարոզի վերջը. «Չծնորհալի վարդապետն զաղարիսն՝ յիշեցէ ի քրիստոս»:
23. Թ.Պ. 405 ա. Ղեերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս բարունակեան եւ զննողն իւր յիշեցէ ի քրիստոս»:
24. Թ.Պ. 410 բ. Ղեերորդ քարոզի վերջը. «Չծնորհալի բարունակեան յիշեցէ ի քրիստոս. եւ զմեզաւոր գեղեցի»:
25. Թ.Պ. 417 ա. Ղերորդ քարոզի յաւելումի վերջը. «Չաղարիս բարունակեան յիշել ի տեղ»:
26. Թ.Պ. 424 բ. Չեերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս բալ բարունակեան եւ զմեզաման գրչոյ յիշեցէ ի քրիստոս»:
27. Թ.Պ. 433 բ. Չերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս բարունակեան յիշեցէ ի քրիստոս. եւս առաւանդ ողորմի ասացէ նմա ամէն»:
28. Թ.Պ. 436 բ. Չերորդ քարոզի վերջը. «Չաղարիս բարունակեան յիշեցէ ի քրիստոս. եւս առաւանդ ողորմի ասացէ նմա ամէն»:
29. Թ.Պ. 450 բ.—453 ա. Թխալակարան մազկանց

ընդհանուր կերպով խմբագրուած, այսինքն առանց ի մասնաւորի յիշելու որեւիցէ անուն, տեղ կամ թիւ: Արիւնքն. «Այժմ ժամանեալ մեր յաւարտ եւ կատարումն առաջի արկեալ ճանի ըստ կարի եւ ըստ չափու հրեւեալ եւ տկար մերով իմաստիւք զի ոչ ի՞նչ է ըստ շնորհոյն չափու այլ ըստ իմուն՝ փոքրելեալ սորի անթիւս եւ ինչքորպէս Կիւրոս: Իսկ ինչէ զտաւ ինչ ի մմա ըստ հանչից ձերոց տեառն շնորհք, իսկ ինչ է պակաս ընդեցէ մերում համարակալութեանս. զի յօտարութիւն կամաց յաղնահարեաց անորհարգաբար զնս իսկ մոռանալով»:

Եւս արդ ի զբաւ բանին պարտիմք զմիտս եւ զնեւս համարանալ առ. սկիզբն գոյութեան մերոյ յաստուածն եւ ի տեքն եւ ի հայրն ամենակալ յանեղն եւ յանկեղն եւ յանվանեան ետթիւն: Դա եւ ի հոգին ճշմարիտ եւս... «Արդ՝ օրհնեալ քովեալ եւ բարեբանեալ համալոյ եւ միանական» եւս:

Դա եւ աստուծո պարտիմք ըզմամբ հայցել յապեհեալ բարբար... եւս: Դա եւ ընդ սմին դարձեալ ըզմամբ հայցեացու յարարացործ... եւս: Մանաւանդ զազգս հոլազան զառժանեալ եւ զվարատեալ մեղք, զորուալ ընդ երեսն ի՞նչ իբրեւ գիշի հոսեալ մեղացն հոգեով. ի յազգս եւ յազգին աւատաւանս: Հայցեացուք յամենախնամ եւ յամենազոյն արարչին. զի որ եհարս դարձեալ բժշկեացէ. եւ զըզմամբ հոգւոյն իբրեւ հաւ զնազ ժողովով ընդ թեւովքն իւրովք. եւ ամբածեռն արնել իւրով հաւաքեալ վերտին. ի սեփական ի բնիկ եւ ի հայրենի երկրին եւ ի զաւառս հայկազն վնաճին: Դոր նորոգեցէ իբրեւ զառաջնաւ ստեղծն. պնքն փառաք եւ բարգաւանեալ արարածիք կարողացուցէ կազդուրեցուցէ. եւ հաստահմեարացէ... ամենայն ողորմութեամբ բարեալ...»:

Այլ եւ աւրհնեալ է սուր կոյս տիրամայր, եւս:

Այլ եւ աւրհնեալ է սուրբ խաչն, եւս:

Այլ եւ զկամարակալ խորանս. եւ զերկնահանգեւ տաճարոյ, եւս:

Այլ եւ ի քրիստոս ննջեալք ուղիղ գաւառութեամբ, եւս:

Այլ եւ զլուին ճշմարիտ եւ թահայնապետն ամենեցուն քրիստոս աստուած, եւս:

Այլ եւ զարհի եպիսկոպոս զպետ եւ զգլուխ նահանիս այս անուն, եւս:

Այլ եւ զվարդապետական խումբն վառեալ բորբոքեցէ՞ն եւս:

Այլ եւ զբեղաշուք ճիւղութեամբ բարգաւառեալ զիշխանաց իշխանս զբնաւորական զպարոն զայս անուն, եւս:

Այլ եւ զհոյակապ եւ զհաւակաւոր քաղաքս. զանեղաւն եւ զաստուածախնամ զելիզ այս անուն. եւ զքրիստոսապաւս եւ զաշխատաւոր ռամիկ ժողովուրդս ի մմա՝ եւս:

Չոր բազկատարած մարիմանք բարեխոսութեամբ սուրբ աստուածամանին, եւս եւս: Վերջ... «Յնութեամբ պաշտեալ մեծի հրամանին հրեւելի ի մեծի ահեղ առաւել հանդիսի, յորմէ սարսիկ հրակերպիցն զապն. անդ լսելի լիցի ձեզ ձայն աստուածային աւրհնութեանցն որ ասէ. եկայք աւրհնեալք հօր իմո ժառանգեցէք զանպաւառ արարութիւնն. ամէն»:

80. Թշ. 454 ա. «Եւ մեղաւորիս (Թումայ, հեղինակն) աստուած ողորմի ասայ որ յաղիւսակդ աշխատեցայ. չընայ զԹուղլտ: Եւ տես զԹէլք ի տուփն յաղիւսակին»:

31. Թշ. 462 բ. «Չատագող սուրբ գրոցս դաջ բարւնայեան զնորհայի վարդապետն զգաղորդայն (յոպեւ) ինչեղէք ի մաքրափայլ յաղթմա ձեր. եւ աստուած ողորմի ասացէք: որ ըստացաւ զուրբ գիրքս ի հալալ պոգեանցն. ինչատակ իւրն. եւ ծնաւալացն: Ի Թուական Ռիթմ»:

(Հարաւանիէն):

Ն. Մ.

† Հ. Ս. Վ. ՏԵՐԱԻՍԵԱՆ

Տարւոյս առաջին օրն կարճատեւ հիւանդութենէ մ'իտքն իւր մահկանացուն կնքեց 45 տարեկան հասակին մէջ ի Կ. Պոլիս՝ Հ. Սեւրովէ Վ. Տերպիւնեան, որ ծառայէր իւրեւ հմուտ արեւելեան լեզուաց եւ մասնագէտ լեզուաբնին: Հանգուցեալն ծնած է 1846 յուլիոսար 10ին ի Կ. Պոլիս: Միաբանութեան անդամ էր 1864 մայիսի 5էն ի վեր. ձեռնադրութիւն ընդունած էր 1866 դեկտ. 23ին: Իւր գրական առաջին գործն եղաւ հայատառ տաճկաբարբառ ընդարձակ վարք սրբոց մը¹, որուն յաջորդեց Եղատիւնայ կրկին Ջատագովութեանց գեղջեղի թարգմանութիւն մ'ընտիր գրաբար լեզուաւ²: Բացի մանր թարգմանութիւններէն գրեց այս միջոցները նաեւ փոքր եղբրերգութիւն մը՝ «Այրի մայր» տիտղոսով³: Թէեւ բազմաթիւ ուրիշ մանր չափական եւ արձակ գրութիւններ ունեցաւ, որոնք այլեւայլ թերթերու մէջ լոյս տեսան, սակայն շուտով թողուց այս ճիւղն եւ սկսաւ լեզուաբնութեան պատառելի, որուն կը նպաստէր շատ մը եւրոպական եւ ասոնց հետ՝ ասիական լեզ. հին եւ լեզ. նոր բազմաթիւ լեզուաց ունեցած իւր հմութիւնը: Իւրեւ մասնագէտ լեզուագէտ գրեց նախ հայկական ք. տառին վրայ ընդարձակ հետազոտութիւն մը գերմաներէն լեզուաւ, որ լոյս տեսաւ 1877ին⁴: Թէպէտ մեծ

† Հ. Ս. Վ. ՏԵՐԱԻՍԵԱՆ

ընդունելութիւն չգտաւ իւր այս գործին, ինքն շարունակեց իւր ուսմունքն, եւ 1885ին հրատարակեց ի Կ. Պոլիս «Հնդեւրոպական Նախալեզու» անուն գործն, որ աւելի հիմնական էր եւ ընդունելութիւն գտաւ մասնագիտաց քով⁵: Այս գործին էր միանգամայն նախալեզուի արմատոց բառգիրք մը՝ միշտ համեմատութեամբ հայ բաներուն: Երկու տարի ետքը բանասիրական-լեզուաբանական թերթ մը հրատարակել փորձեց «Լեզու» անունամբ⁶, ուր բաց ի շատ մը բանասիրական խնդիրներէ՝ ընդարձակ քննութիւն կը գրէր հայ լեզուի Ջ. տառին վրայ: Պերսեպոլոյ սեպագրութեան պատմութեան ու լեզուին վրայ երկար գրած է «Հանդիսիս» մէջ⁷: Բաց աստի շատ մը մանր յօդուածներ ունի Կ. Պոլսոյ Մատիւ,

Արեւելի, Երեւոյն Եւ թերթերու թերթերուն մէջ ժամանակակից ամէն ի մասնաւորի լեզուական խնդրոց վրայ: Իւր սիրելի գաղափարն էր հայ լեզուին հիմնովին ուսումնասիրուած պատմութիւն մ'ի լոյս հանել, որ ոչ միայն լեզուին իւրեւ լեզու, այլ եւ ազգային հին պատմութեան համար ծանրաւ կշիռ հետեւութիւններ կրնար յերեւան հանել: Իւր կանխահաս մահուամբ շատ մը հետազոտական ձեռնարկութիւնք թերթի մնացին, եւ հայ լեզուին քննական գիտութիւն մեծ կորուստ մ'ունեցաւ, այնու մասնաւորն որ արեւմտեան

Հայոց մէջ ցայտմ գրեթէ միայն էր իւրեւ մասնագէտ լեզուաբնին:

ՅԵՐՈՒՍԿԵՐԵՆ ՆՈՐԱԳԻՒՆ ԱՐԶԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ղ իեննայի Համարարանին ուսուցչապետներէն մի՞ն՝ քրալ՝ (J. Krall) մեծ գիւտ մ'ըլած է Ալբամի ազգային թանգարանին մէջ մուկայի վրայ ետրուակներէն արձանագրութեամբ լի պատատանաց երեղներ ի լոյս հանելով: Ինչպէս ծանօթ է այս լեզուն հայերէնի հետ սկսան համեմատել

Baktische Etymologien von P. Seraphin Dr. Dervischean, Wien 1877.

¹ Հնդեւրոպական Նախալեզու: Կ. Պոլիս, տպ. Ն. Կ. Պոլիս. 1885. էջք 206: Հիմաւ. այս գործին վրայ՝ Հանդիսիս՝ Ա. 1887, թ. 11, էջ 167-168:

² Վեզու, անուններով: Կ. Պոլիս, 1887:

³ Պերսեպոլոյ սեպագրութեան, հիմաւ. Հանդիսիս՝ Ա. 1887, թ. 1, 2, 4, 6, 10, 11. 1888, թ. 11, 12 եւ 1889, թ. 3:

⁴ Ի օրինի Էլեկտա: Միայն Հար. Բ.՝ Վիեննա, 1870:
⁵ Ս. Յ. տիտղոսի Պատասխանատուութիւնք, Ա. եւ Բ.՝ Վիեննա, 1872:
⁶ Այրի մայրն էր միամոր որդեկը: Վիեննա, 1871:
⁷ Armenia I. Das altarmenische F. Ein Beitrag zur indo-europäischen Lautlehre. Anhang: Altarmenisch-